

Lucian Blaga Subsecretar de Stat la Ministerul de Externe.

(28 decembrie 1937-10 februarie 1938)

Amintiri și elemente despre el, despre ce a mai avut să scrie și nu i s-a permis, și despre cei din jurul lui de-a lungul anilor.

În ziua de 28 decembrie, pe la unsprezece dimineață, ministrul plenipotențiar Achil Barcianu, directorul Cabinetului și Cifrului, a deschis ușa de la biroul Cifrului și mi-a făcut semn cu capul să ies afară, în marele salon de la parterul palatului Sturza-Vîțelu, din Capul Podului Mogoșoaiei, de-i mai zice și Piața Victoriei, după izbînzile de la Grivița, Smârdan și Plevna. Apoi șeful meu, neam de ardelean și el și soi bun, m-a introdus în biroul mare al Secretariatului General al Ministerului, Gh. Paraschivescu, "conu Georgică" cum i se spunea în Minister, om cu cap bun și diplomat versat deși mic de stat, burticos însă nu era, nu permitea stilul diplomatic, în schimb conu Georgică avea moșie în Bărăgan. Era acolo în birou și domnul Alexandru Cretzianu, Directorul Politic.

Surpriză: Lucian Blaga, cu mîna stîngă suspendată de gît cu o eșarfă neagră.

Nu ne mai văzusem de mulți ani, de cînd eram student la București, ultima dată la unchiu Sivu (Blaga), la hotelul Metropol de pe Calea Victoriei (azi acolo blocul curb Romarta, fost Dragomir) unde trăgea în anii 1928-1930 unchiul nostru cînd era vice-președinte al Senatului. În acel hotel locuiau de preferință parlamentarii ardeleni cînd veneau la București pentru trebile parlamentare și cu gîlceavă. Lucian cînd venea de la postul din străinătate, atașat de presă, căuta să-l vadă pe unchiu Sivu, îl educase la liceul Șaguna din Brașov.

Ne-am îmbrățișat. L-am întrebat ce i s-a întîmplat? Mi-a spus că fusese accidentat noaptea precedentă venind cu automobilul de la Sibiu, o derapare pe ghiață și proptire într-un parapet, dar nimic grav - zise Lucian. Accidental avusese loc pe Valea Prahovei, mai jos de Câmpina, automobilul era al lui Lionel Blaga, notarul public de la Sibiu și fratele cel mai mare al lui Lucian. Care avea și o jultură la urechea dreaptă. În fapt era destul de bine aranjat deși îl făcea pe grozavul, o fi avut ceva și pe la vreo coastă dar nu se vedea, de veston, pulover și cămașe. Așa era el, suferea și tăcea, la toate. Eu aș fi făcut tărăboi, pe chestia literară și filosofică interzisă. Și iar intram la pușcărie, adică dublă că eram deja în ea pe-atunci, mă distram de zor la Canal, Gherla și Aiud, scrișnind din dinți.

Lucian Blaga mi-a spus că a fost numit Subsecretar de Stat la

Externe și că la orele 13 va depune jurământul la Palat împreună cu ceilalți membri ai noului guvern, Președinte al Consiliului de Miniștri Octavian Goga, Ministrul de Externe Istrate Micescu.

Lucian m-a rugat ca după amiază la ora cinci să vin la el, la hotelul Splendid.

Era pe Calea Victoriei, peste drum de Athenee Palace, hotel vechi, cu tradiție și distins, nu fîtice născute putea trage la Splendid, că era și pipărat, nu însă în aşa hal ca Athenee Palace, că ăla lux a întîia și cu fasoane occidentale, și locale ciocoiești, papițe fine pe la bar etc, curviștine și fanti.

Fusește chemat la conducerea Țării un guvern Goga-Cuza; ultimul în funcție de Vice-Președinte al Consiliului de Miniștri. În fapt, în acea formăție guvernamentală, A.C. Cuza a făcut mai mult figură onorifică, se ocupa de problemele ideologice și partinice, fusește toată viața un teoretician naționalist, acum peste 70 de ani, catedră universitară la Iași, economia politică, iar partidul ajuns la putere se numea "Partidul Național-Creștin" organ *Porunca Vremii*, director Ilie Rădulescu (trăgea și el a pușcărie comună, aceea a fost unitatea de măsură a oamenilor curajoși).

Aducerea la putere a Partidului Național-Creștin a fost făcută de Carol II prin înfrângerea practicei politice normale, căci acel partid la ultimele alegeri nu obținuse decât 9,15 la sută din totalul voturilor exprimate. Se înregistrase însă, la acele alegeri - și conta - un avans important al dreptei politice, mai ales al dreptei extreme, încă mai extremă decât cuiziștii-legionarii. Cari obținuseră la alegeri 15,58 la sută din totalul voturilor, pe cînd puternicul partid liberal, care avea cea mai organizată și eficace rețea electorală și era la putere-guvern, nu obținuse decât 35,92 la sută. Ne mai avînd majoritatea în parlament, guvernul liberal trebuise să demisioneze. Alegerile fusește complet libere - caz unic în istoria parlamentarismului român, unic și apoi oricare formă de guvernare a mai fost în România. Alegerile fusește efectuate sub controlul Subsecretarului de Stat de la Interne, Richard Franassovici, deputat perpetuu de Menedinț, se pricepea la afaceri dar a fost și om de treabă. Alegeri cari au onorat partidul liberal.

Carol II a recurs la formula Goga-Cuza la guvern pentru trei motive principale, și scopuri ale sale personale în același timp:

1. *Scop extern*. Să facă posibilă o ameliorare a relațiilor României cu Germania nazistă, devenită din ce în ce mai puternică și amenințătoare, și revizionistă, împingînd pe unguri înainte. Franța și Anglia slăbite și defetiste. Toate acestea au contribuit la hotărîrea lui Carol II de a aduce la guvern ur partid la care nemții nu se uitau urît. Germania se întărîse, ocupase Renania, era gata să ocupe Austria, deci să se apropie de fruntariile României, de petrolul și celelalte bogății ale ei.

Pe de altă parte, Germania oferea României mari posibilități

economice, în special industriale, în timp ce sprijinul foștilor aliați din război, Franța și Anglia, condiționat de sistemul lor politic în Est și în regiunea dunăreană, devinea vaporos, proiectul pactului oriental căzuse, Mussolini lansa ideea unui pact danubian, sub conducere italiană, bineînțeles, în planul întii Ungaria și Austria, România în subsiliar și poate, sacrificarea lui Titulescu nu ajunsese nemijilor, iar cu Uniunea Sovietică nu se realizase nici un modus vivendi, Titulescu fiind înlăturate în 1936, România simțea că în curînd va fi descoperită la toate frunzările și vulnerabilită mai ales dinspre Vest. Trebuia făcut ceva. Devenise necesară - pentru Carol II, care își asumase și conducerea politicii externe pe lîngă cea internă - o manevră cu uz extern, pentru a se da oarecare satisfacție nesatisfacției și încruntării Berlinului față de România.

Totuși, Carol II nu a părăsit complet politica externă alături de statele foste aliate, Franța și Anglia, politica tradițională și normală a României. Aceasta a fost marele merit istoric al lui Carol II și, în același timp, una dintre cauzele prăbușirii lui.

Subliniez - ceea ce nu am citit să se fi făcut în vreun studiu de o istorie politică sau diplomatică privitoare la România din acei ani - că regele Carol II a făcut acea schimbare de guvern, aparent și de orientare diplomatică, numai ca o *manevră cu uz temporar și limitată*, gîndită astfel de el din capul locului, ca să liniștească Germania și pe parcurs el regele să poată regrupa forțele interne, însă să le conducă personal. Si pentru a se lămuri, preciza, sprijinul pe care Franța și Anglia îl mai puteau da României, asaltată de germani, de unguri și de bulagri după ei, situația fiind neclară în ce privea Uniunea Sovietică.

Carol II își pregătea în acele luni guvernarea personală, aşa-numita "dictatură regală", și avea aproape integral redactată și baza pentru aceasta: o nouă Constituție. O va promulga la 27 februarie 1938, cu sfeșnice de argint și cu luminări aprinse pe masă Louis Quinze, la palatul regal. Carol II credea că putea lua ochii și mintile oamenilor cu aparențe și fasturi factice. Cu mulți reușea, dar nu cu toții. Un asemenea act nu putea interveni cu un guvern nereprezentativ ca cel al lui Goga și Cuza. Noua Constituție va fi semnată de Carol II sub un guvern aşa-zis de "uniune națională", pus sub președinția patriarhului (Miron Cristea), ca în timpurile voievodale. Guvern Miron Cristea care va înlocui guvernul Goga-Cuza a doua zi după căderea acelui. Carol II se infatua cu tradițiile voievodale - între ele Mitropolitul în fruntea Divanului domnesc, respectiv Guvern - iar prin 1939 i se va zice lui Carol II "Voievodul Culturii", ca lui Brâncoveanu - i-au zis aşa cei cu aprecierea speriată și interesată, și lingăii regali, sunt și din cei prezidențiali, soiul rău nu pierde. Este însă adeverat că regele Carol II a dat o importanță specială și a căutat să realizeze ceva în domeniul culturii - fundații culturale, posibilitate neîngrădită de editare a cărții, carte străină mereu prezentă în librării (se afecta valuta necesară importului de cărți și reviste străine, documentație de tot felul, autonomia universitară era

respecată, presa rămăseșe relativ liberă, excepție cea de la extreame, dreaptă și stîngă. Se mai da însă iama prin legionari, mai ales prin comuniști, și crime ale Siguranței, dar nu în masă ca ale succesoarei, știi Dvs care și ce fel, noaptea sună jumătate, cocoșul negru cîntă. La Canal și la Aiud.

În ce privește antisemitismul lui Goga, el nu era de natură rasială, ci economică. Goga spunea - nu departe de adevăr - că evreii constituiau 14 la sută din populația României, 50 la sută din medici, 25 la sută din totalul gazetarilor, peste 50 la sută din cel al comercianților, 80 la sută din personalul băncilor și că evreii controlau 65 la sută din capitalul Țării. Si mai spunea Goga că după anul 1921, minoritatea evreiască crescuse de la 550.000 persoane la peste 1.000.000, afluxul de evrei galăjeni în România Mare și primitoare, tolerantă. Cu ce preț însă?

Antisemitismul devenit politică de stat explică faptul că mulți intelectuali evrei, ca și unii dintre cei creștini și de stînga - au aderat, în anii '30, la partidul comunist (nu-i zic român fiindcă nu are nici o legătură cu fondul național românesc). Si toți acei amăgiți au devenit peste noapte admiratori a ce se petrecea dincolo de Nistrul. A fost una dintre cele mai mari induceri în eroare înregistrată în Europa, de altfel și în Occident, și în Statele Unite ale Americii, chiar și în Japonia tradițional imperială - iar deșteptarea a fost dureroasă pentru acei intelectuali. Nu-i deajuns să fi citit, mai e nevoie și de cap.

Goga nu a știut nimic de mai sus arătata manevră politică regală, nu a știut nimeni afară de sfetnicii intimi ai lui Carol II. Lucrurile au apărut la suprafață o lună și jumătate mai tîrziu cînd Goga a fost debărcat, la fel cum fusese înlăturat Titulescu, prin surpriză și fără menajamente, eu știam de politețea regilor cînd colo asta era faptă de gangster și țărălan, sforării regale și politicianiste, stil și metode fanariote, influența acelora dăinuia mochnind în moravurile politicienilor români sub justificarea nejustificabilă a așa-ziselor interese superioare de Stat. Mă dezgusta. Am discutat cu Lucia Blaga genul acela infam și urmările lui nefaste pentru spiritualitatea românească. Lucian Blaga nu a scris însă nimic despre acestea, era filosof de înalturi, scriu eu acumă că stau prost cu filosofia, Dinu Noica îmi zicea că mizerabil, să mă apuc de popice, mă mai descurc eu prin istoriografia politică și diplomatică, ceva prin știința oamenilor, dar ei mă prăjesc mereu. Sunt oare chiar atît de prost? Oi fi că și alții sunt cu carul, și se cred mari deșteptăi, ba sunt și aplaudați de alții mari gogomani.

Cînd a fost înlăturat de la guvern, și oarecum lovit personal - trecutul lui de luptător naționalist și acum piesă de manevră politică - surpriza lui Goga a fost mare. Revolta și furia lui încă mai mari. A plecat la Ciucea la

"castelul" său (nu era vreun castel, ci o casă mare și veche cumpărată de la un nobil ungur scăpat, Goga a reparat-o, lucrările le-a supravegheat de aproape soția sa, ca și pentru casa de la București, din Intrarea Armașului - parcul Ioanid) și de la Ciucea Goga a tunat și fulgerat împotriva Bucureștiului, respectiv Carol II, a amenințat cu un marș asupra Capitalei, "cu Ardealul după mine". Carol II s-a alarmat și a început să-i ia măsurile. Cum și ce fel voi arăta puțin mai departe - o chestiune tenebroasă, genul "cloak and dagger", capă și pumnal, rămasă neelucidată, dar afirmația unui reputat clinician privitoare la cauza morții lui Octavian Goga nu a fost dezvăluită în public, o fac eu aici, să se știe. Cîte au fost și sunt neștiute azi! Timpul își întinde mantia-i amplă peste locuri și oameni, cei de valoare mulți sunt uități, iar mișeii devin eroi, parlamentul un for de proști și agramați.

Căderea guvernului Goga a fost precipitată, în avans chiar față de inițial proiectatul de Carol II provizorat guvernamental. S-a întîmplat și a fost astă datorită faptului că Goga fiind Prim Ministru, a încheiat în secret cu Corneliu Codreanu, respectiv s-a încheiat între cuiziști și legionari ca militanți politici pe teren, un fel de pact de neagresiune care putea însă deveni agresiv față de Carol II și de cei din jurul lui. Conform acelei înțelegeri, organizația politică a lui Codreanu urma să nu se prezinte la alegerile din primăvara lui 1938, pe cari Goga conta foarte mult, iar Codreanu să dea dispoziție legionarilor să

voteze candidații partidului național - creștin ai lui Goga și Cuza, Codreanu socotind că oricum "Totul pentru Țară", fiind la începuturi nu poate forma un guvern și conduce România.

Carol II a aflat de înțelegerea lui Goga cu Codreanu, prin Serviciul secret - Moruzof. Nu numai că mișcarea secretă a primului său ministru Goga l-a contrariat și enervat, dar și dădea peste cap planul de a dezbina forțele de dreapta (P.N.T. și P.N.L. erau socotite de centru, primul de centru - stînga). Pe legionari Carol II îi supraveghea de aproape după ce le propusese să devină partid de guvernămînt condus de el regele!? iar Codreanu prim ministru, ceea ce acesta refuzase net. În plus, Carol II știa că legionari aveau să-i plătească o seamă de poliție-Siguranță lui Carol II îi maltratase pe mulți, unii fuseseră uciși fără judecată, plus chestia cu Lupeasca- încurcate rău toate ale lui Carol II erau, în zadar încerca el să manevreze și să navigheze între Scyla și Caribda politice, toate îl aruncau în stînci. Si aceasta numai din cauza ambicioilor lui. Apoi, în 1939 și 1940 a venit falimentul politic și diplomatic total, dar capul și morga tot sus le ținea Carol II (ca și capra rîioasă coada) iar deștepții de ziariști occidentali scriau că este "ultimul mare rege în Europa". Mare în ce, în definitiv? În morgă și în uniforme, în fanfaronadă păguboasă? Multe în lume par a fi și nu sunt, ca la moși pe vremuri, femeia pește și cu barbă, balena care măsoară de la cap la coadă 15 metri, de la coadă la cap 25, lovește pe proști, ferește-te

nene să nu te-atingă, poftiți înăuntru să rugăm, intrarea numai cinci lei, totul e viu și natural - umplut cu paie, completa din public cîte un șugubet, Mitici Popești.

2. Alt motiv care l-a determinat pe Carol II să aducă la putere un guvern Goga-Cuza a fost de natură specific *internă*. Completez ce am spus mai înainte în această privință: liniștirea, dacă nu satisfacerea, curentului naționalist de dreapta, în continuă creștere și având priză la cetăteni. Politic, partidul național-creștin, constituit în 1935 din formații gogiste și cuziste, ramura oarecum mai moderată a dreptei, cea extremă fiind "Totul pentru Tară", expresia politică a mișcării legionare. Și astfel, Carol II vrînd să-i blocheze pe legionari, a recurs la formula guvernamentală provizorie Goga-Cuza. Căci în fapt,

legionarii conduși de Corneliu Codreanu cîștigau mereu teren politic și amenințau să și ralieză o parte importantă din opinia publică - respectiv din electorat- dezgustată de politicianismul partidelor care se perindaseră la guvernare, liberalii mai ales, socomitii a fi mari afaceriști, mulți în fapt erau, am cunoscut personal o cireadă.

Codreanu predica salubrizarea vieții politice românești, moralizarea ei, întoarcerea la credința strămoșească, la tradiție și la virtuțile bărbătești de altădată. Deși prea eroic, dar plăcea, aceste elemente fiind adînc împlinire în mentalitatea și în inima românilor. Codreanu le-a exploatat abil. Personal era un om foarte cînstit și sincer în tot ce făcea.

Cu totul alta a fost situația cînd, după uciderea lașă și stupidă a lui Codreanu, conducerea Mișcării legionare a luat-o Horia Sima. Acesta spre - spre diferență de Codreanu - urmărea luarea puterii de Stat. Și a dus Mișcarea legionară pe calea răzbunărilor și a violenței extreme, pe calea pistolului ca argument politic și instrument de acțiune politică, pe calea crimei politice - tot de drept comun este, voi demonstra ceva mai departe - iar Horia Sima a fost un mic terorist. Și avea o figură de arhanghel!

Carol II a avut, deci, de ales - pentru motivele arătate la punctul 1 de mai sus - între legionari și gogo-cuziști. Și i-a ales pe cei mai puțin periculoși. Carol II a procedat astfel deși la ultimele alegeri Partidul Național-Creștin obținuse mai puține voturi decît legionarul "Totul pentru Tară", sau tocmai din această cauză, Carol II putînd manevra mai ușor o formăție politică care electoral era minoritară și nereprezentativă, fără priză electorală iar cetătenilor indiferentă - niște zurbagii neorganizați, ziceau.

Această alegere - mișcare de șah politic a lui Carol II a dat satisfacție dreptei politice, ca și Germaniei hitleriste, devenită amenințătoare pentru România.

Contribuise la toate acestea și faptul că în toamna anului 1937, Corneliu Codreanu declarase că dacă Legiunea va lua puterea, România va trece în 24 ore de partea Axei. Declarație - catastrofă de politică externă. Dare în mîna altuia cu mîinile legate. Cred că a contribuit și aceasta

la uciderea lui Codreanu. Nenorocitul de falnic flăcău! Politică îi trebuia? Nu știa el că politica este mîncătorie cinică? Cine nu-i blindat să nu se bage.

3. Alt motiv al acelei hotărîri a lui Carol II : darea unei satisfacții Ardealului. Ai cărui reprezentanți, partidul național și cel gogist, fuseseră ținuți mai tot timpul în afara guvernării, în opoziție de la război încoace, cu excepția cîtorva ani. Nu fuseseră aduse la putere - Goga într-o formăție averescană - decît pentru cîteva scurte perioade, restul timpului guverne liberale: după cel de doisprezece ani al lui Ionel Brătianu, au urmat, în serie, guvernele liberale ale lui I.G. Duca, dr. Angelescu și Tătărăscu - iar teritorial și ca populație, Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul, însumă jumătate din teritoriul Tânără Românești și a populației.

În ianuarie 1938, dat fiind că participa la guvernul Goga-Cuza, "grupul Armand Călinescu" a fost exclus din P.N.T.; în schimb s-a înscris în el Nicolae Titulescu și colaboratorii săi apropiati Savel Rădulescu, Constantin Vișoianu, Edmond Ciuntu și Sergiu Nenișor. Avuseseră poziții cît timp Titulescu fusese ministru de Externe, dar nici unul dintre aceștia nu era inițial diplomat de meserie, abordaseră alte profesioni: economist (Savel Rădulescu), gazetar (Vișoianu), Ciuntu nu se fixase încă ce profesiune să aleagă, dădea tîrcoale Ministerului de Externe, iar Sergiu Nenișor, licențiat în Drept, se mulțumea a fi secretarul particular al unchiului său (după mamă) Nicolae Titulescu. Si în acea ipostază a rămas Sergiu Nenișor și după ce Titulescu a fost înlăturat, l-a însoțit în străinătate, ca și fratele mai mic, Georgică Nenișor, prieten de-al meu(din pușcărie-Canal), acolo mi-a încredințat Georgică multe inedite despre Titulescu.

Armand Călinescu, ministru de Interne fiind în guvernul Goga-Cuza, nu pregeta să sanctioneze abaterile (scandalurile și bătăile, de ovrei în deosebi) ale "lăncierilor", trupa de soc a cuziștilor, conducede faimosul Nichifor Robu, om vînjos, deputat, în parlament nimeni nu putea să-i stea în cale, nici chestorul Manolescu-Strunga, individ masiv, de fel din Brăila și liberal (l-am cunoscut pe Nichifor Robu, în 1949, la Craiova-pușcărie și m-a amuzat enorm, cum se umfla în pepturi și în glasuri, îl zgîndăream: "la mai zi-i o dată, coane Nichifoare, cum stă chestia cu ovreii?" O lua de la Moise și de la Estheră, că a fost cea mai mare și parșivă damă din toată antichitatea și că ovreii prăpădesc satele din Moldova și din Bucovina, unii și-au cumpărat pămînt pe mai nimica toată și s-au făcut plugari, auzi mata coane Cornele, jidau la coarnele plugului!? Răcnește brazda, nu trag boii.

Iar el, Nichifor, era cît un taur și roșu la față, s-a făcut palid și el, după cîteva luni de pușcărie oltenească bolșevizată și securitate cu nărvuri rele și haine, moarte de om. Cu Robu și la Canal, făcea regulat două norme și striga la gardieni "Vezi mă, aşa suntem noi". "Fă-o și pe-a treia dacă ești atât de tare și de deștept" - "Cotu mă că nu's prost ca voi". Si se alegea Nichifor cu niște înjurături și cozi de lopeți pe spinare. Nici că-i păsa, o avea

încă solidă.

Calculul politic al regelui - factorul constituțional care decidea asupra instalării și schimbării guvernelor - nu a reușit decât parțial în ce privea rolul pe care un guvern Goga-Cuza urma să-l joace câtva timp: curentul naționalist - mai ales cel de extremitate dreaptă, legionarii - a crescut din ce în ce mai mult și amenința să invadese întreaga politică internă a României. Cele două tabere naționaliste au început să supraliciteze față de nemți. Carol II observa evoluția situației din ce în ce mai alarmat, de ce se întâmpla în Țară, peste care se credea stăpân, și nu era, nici de drept - dictatură regală impusă - nici în fapt, îi scăpau o mulțime de elemente, cele naționaliste complet.

A mai intervenit și înțelegerea secretă dintre Goga și Codreanu, ceea ce l-a determinat pe rege să pună capăt guvernării Goga-Cuza chiar înainte de timpul calculat. Și - revenind la subiectul principal - Lucian Blaga a fost plasat în mijlocul acestor jocuri și evenimente politicianiste.

Carol II i-a intimat lui Goga că guvernarea lui trebuie să ia sfîrșit invocînd diferite motive cari nu aveau legătură cu fondul problemei, că nu stăpînește intern țara, că Occidentul s-a alarmat, Berlinul nemulțumit și el etc. Și Carol II a procedat la această schimbare de guvern pe neașteptate, la 10 februarie 1938 (cum procedase și cu Titulescu). Șoc și pentru toate partidele politice, iar cetățenii nu mai înțelegeau nimic din cele ce se petreceau politic în Țară, străinătatea la fel, ce face "În Balcani", "Ultimul mare rege din Europa". A fost mic, putea să fie mare, avea calitățile necesare, i-au fost anulate de vicii și defecte, de ambiție nemăsurată mai ales.

În acea conjunctură a politicii interne din timpul domniei lui Carol II, anume la începutul "dictaturii regale" s-a plasat episodul nebulos și misterios de care am vorbit în treacăt mai înainte, acum și aci cu detalii, cel al ultimelor două săptămîni din viața marelui poet și patriot român Octavian Goga, nu remarcabil însă ca om politic cu toată lunga sa carieră politică, desfășurată începînd din timpul primului război mondial, la Paris în cadrul Comitetului Național Român (1917-1918) avînd ca scop obținerea de către România la Conferința de Pace (Versailles) a unor condiții potrivite efortului său în război și tratatelor încheiate în prealabil (1916) cu Aliații, pentru întregirea teritoriului său național. În acel Comitet, Octavian Goga reprezenta Ardealul. Apoi, Goga a luat parte la guvernarea "Partidului Poporului" (Averescu), partid de mare popularitate imediat după război, și în final, în timpul scurtei guvernări din 28 decembrie 1937- 10 februarie 1938. În fapt și realitate, Octavian Goga a rămas poet și în politică, între altele nu și-a dat seama la timp că avea în față un mare ambicioz și manevră politic.

Este de notat și subliniat că ce a pătit marele poet Octavian Goga vîrîndu-se în politică, vor păti, și încă mai rău, savantul istoric Nicolae Iorga

și universitarii George Brătianu și Mihai Antonescu, cari nu aveau ce căta în politică, nici nu erau de meserie politicieni, aveau o profesie frumoasă, fără pericole - dar demonul politicei ispitește, amăgește, atrage și pînă la urmă nenorocește, oameni de valoare ca și proști comuni, gură-cască politici, să fie și ei de față cînd se împart ciolanele.

Cum menționam și mai înainte, după înlăturarea intempestivă de la guvernare, Goga a intrat într-o mare furie, și nu atît din cauza faptului ci a felului brutal cu care Carol II procedase, fără să-l fi atenționat vreodată că nu dă satisfacție în guvernarea Tării, și Goga a plecat la Ciucea imediat, a proferat de acolo la adresa Bucureștiului, recte a lui Carol II, amenințările mai înainte arătate. Apoi s-a mai liniștit și a plecat la Berna. Întenționa să se stabilească în Elveția, să cumpere acolo o căsuță pe marginea unui lac alpin, să ducă în ea o viață liniștită departe de politică, să scrie și să publice literatură, cîștigîndu-și astfel pîinea (i-a spus lui Lucian Blaga, și el mie, Lucian zicînd că are să facă la fel, pe unde o putea, bani pentru casă în Elveția nu avea). Prietenii îi trimiteau din țară lui Goga în Elveția gazete; în unele din acestea, activitatea sa politică era foarte criticată. Ba mai mult: adversarii politici mergeau atît de departe încît îl trătau de trădător, că după ce trăise bine în țară, se retrage în străinătate pentru a duce acolo o viață de huzur. La acestea, Goga a reacționat în felul său: a reziliat contractul de cumpărare al casei și s-a întors furios la Ciucea, unde a ținut iar un discurs tare, în fața presei convocate, și iarăși a declarat că are să ridice în picioare tot Ardealul și să se ducă la București "cu Ardealul după mine", să facă regulă acolo. Tot atunci Goga a declarat că nu voise să preia în Decembrie 1937 guvernarea Tării, simțind că nău era, în acel moment, omul potrivit pentru aceasta, că a refuzat dar regele i-a impus-o cu intenția de a-l compromite împreună cu întreaga mișcare națională de dreapta, scopul final al regelui fiind o guvernare personală a Tării (comunicate la Ciucea prietenului său de o viață Onisifor Ghibu, om de mare cultură și ținută morală, vezi în Amintirile acestuia). și aşa s-a întîmplat cum Goga prevăzuse: Carol II și-a făcut de cap și politic (nu numai cu damele, s-ar mai fi înghițit că și Ludovic paispe și cinșpe o fâcură lată pe chestie și totuși rămaseră mari în istorie, nu cum Carol II pocit). După cele de mai sus, Goga a plecat în Germania într-o vizită politică. Există situații cari dacă sunt împinse dincolo de anumite limite, pot fi fatale. Acesta pare a fi fost cazul și cu Octavian Goga.

În cele arătate mai sus, totul a fost limpede, explicabil chiar, deși şocant. Ce a urmat însă nu. Ceață deasă disimulînd unele cu semne de întrebare. Începînd cu faptul că imediat după plecarea lui Goga în Germania, a plecat acolo și Moruzof, misteriosul și eficientul șef al serviciului secret, voi vorbi de el cu amănunte într-un capitol special "SSI", acționa însă și pe cont propriu, nu dădea socoteală la nimeni, și că - în legătură cu vizita lui Goga în Germania - Moruzof avea legături cu famosul amiral Canaris, șeful

Abwehrmserviciului secret al armatei germane, separat de serviciul secret al partidului nazist.

Plecăt în Germania sănătos, după ce s-a întors la Ciucea, Goga a început să se simtă rău. Nu vreo criză cardiacă sau de vreo altă natură, nu dureri de cap semn de congestie cerebrală - ci ceva greu de diagnosticat, nu însă caz de spitalizare.

Octavian Goga a murit după cîteva zile în noaptea iui 8 Mai 1938. Bolile numai două zile și nu în mod alarmant, moartea lui a fost o surpriză chiar pentru cei din casă. Certificatul de deces zice că congestie cerebrală și congestie pulmonară. Oare? Chiar aşa deodată, din senin, fără vreun simptom prealabil? Păi dacă faci congestie pulmonară tușești, ai febră mare. În cazul Goga nimic din aceste semne clinice.

După medicul de la Ciucea și certificatul lui a venit să constate moartea și cauzele ei, și reputatul internist de la Cluj, prof. dr. Emil Hațieganu, vechi prieten al lui Goga. După examinare, Hațieganu a spus doar atât: "Tavi a fost otrăvit". Știu de la Veturia Goga, am menționat deja că o legau de tatăl meu o rudenie și amintiri comune, erau între ei Sonu și Duță iar eu Corneliu pentru dînsa, a apreciat că am venit să o văd la Ciucea după moartea soțului său.

Ultima poezie a lui Octavian Goga. Mult mai tîrziu, în 1956, la Jilava -pușcărie, fostul secretar particular al lui Goga în 1938, un ardelean, profesor de liceu la Ciucea (mai înainte secretar îi fusese lui Goga, I.Chendi, fiul criticului literar) după ce mi-a confirmat cele ce știam de la Veturia Goga despre circumstanțele morții lui Octavian Goga - otrăvirea - acel profesor, om de vîrstă mea, mi-a spus că în dimineață următoare morții marelui poet, a găsit pe biroul lui Goga o foaie de hîrtie, pe ea o poezie. Mi-a recitat-o, la rugămîntea mea de mai multe ori, pînă am învățat-o pe de rost. Mi-a revenit în minte timp de ani. Versurile acelea m-au impresionat adînc, mă obsedează, dau răspuns la întrebări ce îmi puneam de multă vreme cu privire la adevărul Goga și sfîrșitul său. Acum la bâtrînețe adîncă nu îmi mai aduc aminte decît primele versuri ale acelei premonitoare poezii: "Îmi cântă moartea la fereastră/ Ca o vecernie în surdină....." și versurile finale, pline de sensuri, poate și de semnificație politică: "Nu câte au fost îmi vin în minte/ Ci câte ar fi putut să fie"

(Respect ortografia marilor scriitori din trecut, între altele "â" la mijlocul cuvintelor. Nu am dreptul să le-o modific, știau să scrie mult mai bine decît mine, și decît cei ce azi comit noui ortografieri, și ce-i aia "redăm după noile norme ortografice"? Cine le-a făcut, vreunul mai cult și mai deștept decît Eminescu și Goga? Acum toți grămaticii schilodesc scrisul românesc cu inventiile lor tâmpe, ne făcuseră și romini veri cu romii, adică țiganii (fără ură de rasă). Să caute bine aceia prin vechi documente și hanțe, or fi vreun neam. Iar eu, prostul prin imitație, mai scriu și eu cu â din i, din lene și repezeală, că bățul e mai ușor de făcut decît gogoasa cu

căciulă).

În testamentul său redactat la 8 Mai 1936, Octavian Goga scria, între altele ca o concluzie finală: "Îmi pare rău că n'am putut sluji Tara cum aşi fi vrut și cred că aşi fi putut - cu credință și hotărâre. Am trăit în vremea proștilor - stăpână mediocrația sub un rege tranzacționist în chestiuni de morală și fără orizont în problemele de Stat. Ce va fi de Tară în vîltoarea care vine, nu știu - dar cred în puterile sufletești ale neamului".

Le scriu pe toate acestea despre Octavian Goga în cadrul unui capitol dedicat lui Lucian Blaga, ca reprezentant al etosului românesc, nu poate fi bine înțeles fără Octavian Goga - rădăcinile. Valorează mai mult decât supra-structurările intelectuale. Sunt doar lustrul.

După perioada transilvană a lui *Lae chioru*, poezia și proza lui Goga s-au îmbinat cu politica, în urmărirea idealului pe care Goga și-l făurise, ideal național dar și politic propriu-zis. Aceasta a fost marea greșală a lui Goga - socot - a încercat să îmbine două elemente complet diferite, contradictorii chiar. Iar arta cu tendință și cu mesaje nu mai e artă ci luptă politică camuflată. Or e albă, or e neagră, dacă nu, iese spălăcit, murdar. Pe Goga l-a dus la acea eroare temperamentul său vulcanic și combativ. Pornind de la idealuri naționale și culturale, Goga s-a manifestat revendicativ. Exemplu în acest sens din proză politică a lui Goga este volumul *Mustul care fierbe* (culegere de discursuri politice și articole), iar din marea sa poezie *Oltul* și acel "cîte ar fi putut să fie" din ultimele sale versuri. Poziei *Oltul* ii corespunde pe temă *Vrem pământ* a lui Coșbuc - Goga, Coșbuc și Aron Cotruș au fost marii protestatari ardeleni în versuri - iar mai înainte Eminescu în *Împărat și proletar*. Dar Eminescu și Coșbuc nu au intrat cu capul înainte în vîltoarea politiciei militante, cum a făcut Goga. Eminescu s-a mulțumit cu articole politice în ziarul *Timpul*, organul partidului conservator - oarecum în contradicție cu *Împărat și proletar*, scrisă în stilul socialisto-revolutionar. Este uimitor câte genuri a putut aborda Mihai Eminescu. Si de aceea a fost genial. Altfel, toate au fost spuse și mai pot fi spuse îmbrăcîndu-le în forme noi și dîndu-le noi sensuri. Cu cît poate cuprinde mai multe sensuri, cu atît o noțiune este mai valoroasă, poate exprima mai multe. În asemenea caz, se simte nevoie unor precizări și diferențieri.

Octavian Goga a sfîrșit trist și în mister, ca în romanele polițiste. Blestemata de politică și în acel caz cu poet și om politic. Combinăția cea mai nenorocită și păguboasă.

Viersuise odată Goga: "Pe cumpăna fântânii..... pui golaș de ciocârlie".